

HAUCH

diach przyr. (doktorat zoologii i fizyki) H. od 1827 pracował w Akademii w Sorø, 1846-48 wykładał na uniwersytecie w Kilonii, potem w Kopenhadze, gdzie 1851 objął katedrę estetyki.

H. łącząc w swoim piśmarstwie (pod wpływem A.G. → Oehlenschlägera oraz N.F.S. → Grundtviga) idee romantyzmu duńskiego z realizmem, uwidatniał tematykę religijną, co najpełniej obrazuje powieść *Robert Fulton* (København 1853); najbardziej poczytna powieść H. to *Vilhelm Zabern* (København 1834), odsłaniająca kulisy dworu i panowania króla duńskiego Chrystiana II Okrutnego; z dramatów H. popularność zyskał jedynie *Søstrene paa Kinnekullen* (København 1849), akcentujący treści moralne (mitość przeciwstawiona bogactwu). H. zajmował się też tematyką ludzką, co zaowocowało twórczością balladową (na wzór pieśni średniowiecznych), m.in. cyklem romansów *Valdemar Atterdag* (København 1861), ukazującym dramacie człowieka, który postępowaniem sprzecznym z dekalogiem zamyka sobie drogę ostatecznego pojednania z Bogiem. W twórczości H. obecne są także pierwiastki polskie – powieść *Guldageren* (København 1836) oraz saga *En polsk Familie* (København 1839; *Tajemnica pewnej rodziny polskiej*, Lwów 1903; *Rodzina polska*, Poznań 1959), w której, mimo zawężonego spojrzenia na kwestię powstania listopadowego, dominuje wiara w moralne zwycięstwo Polaków; cenne są też w niej tłumaczenia i stylizacje pieśni powstaniowych (m.in. W. → Pola); najdojrzalsze liryki, pełne zadumy egzystencjalnej, zebrane zostały w zbiorach *Lyriske Digte* (København 1842) i *Nye Digtinger* (København 1869).

K. Galster, *Carsten H. Barndom og Ungdom 1790-1872*, Kolding 1930; tenże, *Carsten H. Manddom og Alderdom 1827-1872*, Kolding 1935; P.M. Mitchell, *A History of Danish Literature*, København 1957 (passim); J. Maciejewski, *Wstęp*, w: *Rodzina polska*, Poznań 1959, 5-13; H.M. i W. Svendsen, *Geschichte der dänischen Literatur*, Neumünster 1964; O. Friis, P.P. Rohde, *Fra Oehlenschläger til Kierkegaard*, w: *Dansk litteratur historie*, København 1965, II 243; F.J. Keutler, M. Sauer, R.D. Pross, *KLL V 4193, IX 7644-7645, X 8849-8850, XI 9807*; S.H. Kaszyński, M. Krysztofiak, *Dzieje literatury duńskiej*, Poznań 1985 (passim).

Jolanta Koziej

HAUCK ALBERT, ur. 9 XII 1845 w Wassertrüdingen (Bawaria), zm. 7 IV 1918 w Lipsku, ewangel. teolog i historyk Kościoła.

Po studiach teologicznych 1864-66 na uniwersytecie w Erlangen (pod kierunkiem J.Ch.K. von Hofmanna i G. Thomasia) oraz w Berlinie 1866-68 (L. → Rankego) został kaznodzieją w Monachium, a następnie w Feldkirchen; od 1874 był pastorem w Frankenheim; 1878 został prof. historii Kościoła i chrześcijaństwa archeologii w Erlangen, a 1889 prof. w Lipsku. Fundamentalnym dziełem H. jest *Kirchengeschichte Deutschlands* (I-V, L 1887-1911; I 1952²; II-IV 1952²; V 1-2, 1953²), w którym przedstawił dzieje Kościoła niemieckiego od najdawniejszych czasów do sporu między husytami a Soborem Bazylejskim (1437); zajmował się też dziejami papieża (*Der Gedanke der päpstlichen Weltherrschaft bis auf Bonifaz VIII*, L 1904; *Deutschland und die päpstliche Weltherrschaft*, L 1910); ponadto jest autorem m.in. *Die Bischofswahlen unter den Merovingen* (Erlangen 1883), *Der Kampf um die Gewissensfreiheit* (L 1898), *Studien zu Johann Hus* (L 1916), *Deutschland und England in ihren kirchlichen Beziehungen* (L 1917), *Apologetik in der alten Kirche* (L 1918) i *Jesus. Gesammelte Vorträge* (L 1921); przygotował także III wyd. RE. H. uważał, że historia Kościoła, jako dyscyplina naukowa, ma za zadanie zbadać i przedstawić proces rozwoju wspólnoty utworzonej na ziemi przez Jezusa Chrystusa; istotną rolę odgrywa w niej działanie Ducha Świętego, jak i ludzka wolność urzeczywistniająca się na określonym etapie rozwoju kulturowego społeczeństwa. Badacz niewierzący nie jest w stanie zrozumieć historii Kościoła, gdyż nie wierzy w przewodnią rolę Ducha Świętego, stąd też nie może ująć idei historycznej, dostrzegając jedynie bezustanne przeciwieństwa ludzkiego działania.

H. von Grauert, *Albert H. Kirchenrat*, Jahrbuch der Akademie der Wissenschaften zu München 21(1919) 90-98; H. Kayser, *H. Bewertung von Idee und Persönlichkeit beim Wandel der Zeiten*, Theologische Studien und Kritiken 103(1931) 429-444; H. Bornkamm, *Der Geschichtsschreiber der deutschen Kirche*, Albert H. 1845-1918, Zeitwende 22(1950-51) 420-431; B. Scholz, *Der Geschichtsschreiber Albert H. Persönlichkeit und Werk*, Je 1951; H.D. Looek, *Christus und die Geschichte Betrachtungen zum Werke Albert H.*, B 1956; P. Meinhold, *Geschichte der kirchlichen Historiographie*, Fr 1967, II

316-324; G. Graf, *Albert H. über Jan Hus. Zur Selbstkritik der Reformationshistoriographie*, ZKG 83(1972) 34-51.

Jan Warmiński

HAUGE HANS NIELSEN, ur. 4 IV 1771 w Thunøe Sogen (Norwegia), zm. 29 III 1824 w Aker k. Oslo, protest. kaznodzieja wędrowny, inicjator nar. odnowy religijnej o charakterze pietystycznym (→ przebudzeniowy ruch).

Wiedzę zdobywał przez lekturę *Pisma św.* oraz dzieł M. Lutra, J. Arndta, H.A. Brorsona i E. Pontoppidana; 1796 doznał wewnętrznego powołania do głoszenia „czystego słowa Bożego” i zaczął za pomocą pism ulotnych (m.in. *Betrachtung über die Torheit der Welt*, Kristiania 1796) oraz kazań prowadzić działalność ewangelizacyjną; oratorski talent H., a także prostota głoszonej nauki (obejmowała nie tylko treści teologiczne, lecz również praktyczne rady z dziedziny rolnictwa i przemysłu) zjednywały mu wielu zwolenników i naśladowców, co spowodowało powstanie ruchu odnowy religijnej w całej Norwegii. H. akcentował potrzebę nawrócenia, konieczność osobistego świadectwa oraz wskazywał na obowiązki względem społeczeństwa; uświęcenie stawiał ponad usprawiedliwienie (występował przeciw przesadnemu racjonalizmowi), natomiast naukę o sakramentach formułował niejasno. Rosnący wpływ H. doprowadził do konfliktu z oficjalnymi przedstawicielami Kościoła protest., a nast. do procesu sądowego i uwięzienia H. (1804-11, 1814-16). H. unikał schizmy, ostrzegał przed zerwaniem z Kościołem lokalnym i wewnątrzkościelnym, separatyżmem, zachęcając swoich zwolenników do tworzenia związku oświatowego (nie sekty) dążącego do „praktycznego zastosowania nauki Chrystusa”. Od 1839 idee H. głosił w Ameryce jego uczeń Elling Eielsen.

A.C. Bang, *Hans Nielsen H. og hans Samtid. En Monographie*, Kristiania 1874, Os 1924²; J.B. Bull, *Hans Nielsen H. Der Ervecker Norwegens*, Kristiania 1908, Os 1958; M.O. Wee, *Haugeanism*, Saint Paul 1919; A. Hauge, *Hans Nielsen H.*, Os 1924, 1950²; V.H. Günther, *Hans Nielsen H. Norwegens Ervecker*, Neumünster 1928; J.M. Shaw, *Pulpit under the Sky. The Life of Hans Nielsen H.*, Minneapolis 1955; G. Steffen, *EKL II 34*; D. Carter, *RGG III 88*; W. Göbbel, *LThK V 30*; *BBKL II 595-601* (bibliogr.).

Stanisław Józef Koz

HAULLEVILLE PROSPER de, pseud. **Félix de Breux**, ur. 23 V 1830 w Luksemburgu, zm. 28 IV 1898 w Etterbeek (Bruksela), belg. publicysta i historyk katolicki.

Po studiach w Brukseli i na Sorbonie uzyskał w Bonn doktorat praw; 1857 objął katedrę prawa naturalnego na uniwersytecie w Gandawie; zwolniony z funkcji 1858 przez rząd Ch. Rogiera, udał się do Brukseli; 1860-61 wydawał demok. dziennik „L'Universel”; był współzałożycielem (1865), nast. dyrektorem (1874-90) lit.-polit. czasopisma „La Revue générale”, 1878-90 zaś głównym red. katolicko-liberalnej gazety „Journal de Bruxelles”; współpracował z czasopismami „L'Avenir social”, „Le Patriote”, „Le Courrier de Bruxelles”, „Bien public”, „Le Correspondant”, „Revue catholique de Louvain”; obok A.E. Ducpétiaux był jednym z głównych organizatorów I kongresu unii → mechlińskiej (1863). Do ważniejszych prac H. zalicza się *Histoire des communes lombardes depuis leur origine jusqu'à la fin du XIIIe siècle* (I-II, Gand 1857-58), nagrodzoną przez Akademię Nauk Mor. i Polit., *Les catholiques et les libertés constitutionnelles* (P 1863), *La nationalité belge ou Flamands et Wallons* (Gand 1870) oraz *L'avenir des peuples catholiques* (P 1876) uhonorowane przez brytyjskiego papieża Piusa IX i przetłumaczone na wiele języków.

E. de Haulleville, *Un gentilhomme de lettres Prosper de H.*, Lv 1931; R. Rezhazy, *Origines et formation du catholicisme social en Belgique, 1842-1909*, Lv 1958; L. Wils, *Het ontstaan van de Meetingpartij te Antwerpen en haar invloed op de Belgische politiek*, An 1963; H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, An 1964; R. De Schrijver, *National Biografisch Woordenboek*, Bru 1972, V 425-430.

Agata Barwiał

HAUPTMANN GERHART, ur. 15 XI 1862 w Ober Salzbrenn (Szczawno Zdrój), zm. 6 VI 1946 w Jagniątkowie k. Sileszowa, niem. powieściopisarz i dramaturg.

Od 1880 uczył się w szkole sztuk pięknych we Wrocławiu; 1882 podjął w Jenie studia przyr., a 1884 przeniósł się na Uniwersytet Berliński, gdzie kontynuował studia filozoficzne; od